



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : หลักสิทธิมนุษยชน
เรื่อง : ศาลปกครองกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : ประสบการณ์
ของประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทย

จัดทำโดย
นายวรวิทย์ กังศศิเทียม
รหัส 570229

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลปกครองกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ :
ประสบการณ์ของประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทย

วรวิทย์ กังคศิเทียม*

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในมาตรา ๔ และมาตรา ๒๘ วรรคแรก โดยบัญญัติไว้ในทำนองที่ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง และบุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ยิ่งไปกว่านั้น มาตรา ๒๖ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกันยังวางหลักถึงภาระหน้าที่ขององค์กรของรัฐทุกองค์กรว่า จะต้องใช้อำนาจโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

นอกเหนือจากรัฐธรรมนูญของประเทศไทยแล้ว พบว่าถ้อยคำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ยังปรากฏในรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมันและรัฐธรรมนูญของประเทศแอฟริกาใต้อีกด้วย ซึ่งหากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ของประเทศทั้งสองนี้แล้วก็จะเป็นที่ชัดเจนว่ามีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้จะต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศให้มีการรับรองหลักการดังกล่าว กล่าวคือ สำหรับประเทศเยอรมันนั้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีผลในการผลักดันให้มีการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก็คือ เหตุการณ์สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. ๑๙๔๔-๑๙๔๕) พวกนาซีอันประกอบไปด้วยกองกำลังรักษาความปลอดภัยของนาซี (Schutzstaffel หรือตัวย่อ S.S) และเกสตาโปภายใต้การนำของอดอล์ฟ ไฮทแมน ได้ดำเนินการวิธีต่างๆ ต่อชาวยิวในรูปแบบที่ไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^๑ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงและด้วยความสำนึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาในอดีต ผู้ร่างรัฐธรรมนูญเยอรมัน ค.ศ. ๑๙๔๙ (ฉบับปัจจุบัน) จึงนำเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มาบัญญัติเป็นเนื้อหาสาระในมาตรา ๑ (๑) ความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ เป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”^๒ เป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตนาในนามของประเทศเยอรมันว่าจะไม่มีการดำเนินการดังเช่นที่กระทำกับชาวยิว ปรากฏในประเทศเยอรมันอีกต่อไปแล้ว สำหรับประเทศแอฟริกาใต้นั้นมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างออกไป กล่าวคือในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ คนผิวขาวที่อยู่ในดินแดนดังกล่าวได้มีการปฏิบัติต่อชนผิวดำในรูปแบบที่ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยมีลักษณะเป็นการออกกฏระหว่างคนผิวขาวและผิวดำที่เคร่งครัด^๓ ส่งผลให้เหตุการณ์แบ่งแยกสีผิวอย่างกว้างขวางโดยใช้ความรุนแรง ซึ่งนำไปสู่

* ตุลาการศาลปกครองสูงสุด

^๑ เช่น โจนหัวสตรีเพื่อเอาผมไปทอเป็นเครื่องนุ่งห่มโดยไม่คำนึงว่าเจ้าของเส้นผมนั้นจะได้รับความหนาวเพียงใด ใช้มนุษย์เป็นเครื่องทดลองยาต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงผลที่ผู้ถูกทดลองยาจะได้รับในภายหลัง การรมควันพิษแก่ชาวยิวในค่ายกักกัน การละเฝินปลอมที่เป็นทองออกมาจากศพผู้ตาย

^๒ คำแปลโดย ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ, โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติม ที่ บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ ปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐๓

^๓ เช่น การแยกที่อยู่อาศัยระหว่างคนผิวขาวและคนผิวดำอย่างเด็ดขาด การที่คนผิวดำไม่มีโอกาสในการได้รับการศึกษา คนผิวขาวมีสิทธิขึ้นรถประจำทางด้านหน้า ในขณะที่คนผิวดำต้องขึ้นรถประจำทางด้านหลังเสมอ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและส่งผลให้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๙๓ ในหมวดที่ ๑ ข้อ ๑ ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่จะต้องยึดถือ” จากประสบการณ์ของประเทศเยอรมันและประเทศแอฟริกาใต้ตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบัญญัติยืนยัน “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ล้วนแต่เกิดจากประสบการณ์อันเข้มข้นที่มนุษย์กลุ่มหนึ่งกระทำกับมนุษย์อีกกลุ่มหนึ่งอย่างโหดร้ายทารุณและไม่สมควร การยืนยันถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นการแสดงถึงความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ไม่ได้มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญในการบัญญัติรองรับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในรัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดของประเทศก็ตาม แต่ก็พบว่าการยึดถือแนวคิดนี้เป็นสาระสำคัญเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายไม่ได้มีความขัดหรือแย้งกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย ทั้งนี้ เนื่องจากแม้ว่าในทางพุทธศาสนาจะไม่ได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอัครคัมภีร์ว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วยกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้น สามารถประพุดได้ทั้งในทางกรรมดีและกรรมชั่ว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกชั่วดีของบุคคลอื่น และได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ ศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมีใช้พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกัน มิใช่เกิดจากคนที่ไม่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรม มิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม^๕ หรือดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอภิปัญญสูตรว่า ใครก็ตามยังถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะ คนเหล่านั้นย่อมอยู่ห่างไกลจากความรู้และความประพุดอันยอดเยี่ยม ต่อเมื่อละความถือชาติ ถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะได้ จึงจะนำไปแจ้งได้ซึ่งความรู้และความประพุดอันยอดเยี่ยม^๖ จึงจะเห็นได้ว่าแม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้กล่าวถึงการรับรอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เอาไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มีความกล่าวของพระพุทธเจ้าที่แสดงถึงการยอมรับความเท่าเทียมกันของบุคคลต่างวรรณะ ยอมรับว่าการกระทำถูกผิดชั่วดีของแต่ละวรรณะเป็นเรื่องเฉพาะตัว และยอมรับถึงการปฏิบัติที่เหมาะสมของคนที่เหมาะสม

จึงเห็นได้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่กฎหมายจะต้องให้การยอมรับ ซึ่งการยอมรับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นี้ ถือเป็นยอมรับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ซึ่งไม่ขึ้นกับเวลา สถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวเป็นที่ยอมรับในทางกฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญของประเทศไทยเองก็ได้มีบทบัญญัติรับรอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้อย่างชัดเจนแล้ว คำถามที่ตามมาในเรื่องนี้คือบทบัญญัติดังกล่าวได้รับการนำมาปรับใช้ในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด บทความฉบับนี้จึงจะนำเสนอแง่มุมของศาลปกครองไทยในการพิจารณาพิพากษาคดีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนำแนวปฏิบัติของศาลปกครองฝรั่งเศสมาเทียบเคียงกับแนวปฏิบัติของศาลปกครองไทย ทั้งนี้ เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่าประเทศฝรั่งเศสซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่ยอมรับเรื่องสิทธิเสรีภาพมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลกก็ยังไม่ได้มีการบัญญัติถ้อยคำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรของตน แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าประเทศฝรั่งเศสมีการตื่นตัวเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างมาก จนนำมาสู่ประเด็นการพิจารณาว่าเมื่อใดจึงจะสามารถ

^๕ อัครคัมภีร์, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, มหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, หน้า ๓๕๒
อ้างโดย บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ ๒, หน้า ๑๐๕

^๖ อภิปัญญสูตร, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, มหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, หน้า ๒๙๕
อ้างโดย บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ ๒, หน้า ๑๐๖

ใช้สิทธิเรียกร้องศักดิ์ศรีในเรื่องมนุษย์ของศาลปกครองได้ โดยใช้ฐานใดในการอ้างสิทธิดังกล่าว และมีโอกาสเพียงใดที่จะประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเรื่องนี้^๖ แนวปฏิบัติของศาลปกครองฝรั่งเศสจึงมีความน่าสนใจเหมาะสมกับการหยิบยกมาเป็นตัวอย่างเทียบเคียงกับการศึกษาแนวปฏิบัติของศาลปกครองไทย

บทความนี้จึงแบ่งเค้าโครงการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ข้อความคิดเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามมุมมองกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายไทย เพื่อจะเป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจเบื้องต้นก่อนที่จะไปศึกษาต่อในส่วนที่ ๒ แนวปฏิบัติของศาลปกครองฝรั่งเศสและศาลปกครองไทยในการพิจารณาพิพากษาคดีประเด็น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

ส่วนที่ ๑ ข้อความคิดเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามมุมมองกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายไทย

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า ถ้อยคำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นถ้อยคำที่ไม่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปัจจุบัน ค.ศ. ๑๙๕๘ แต่กลับปรากฏในอารัมภบท (le Préambule) ของรัฐธรรมนูญ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ และปรากฏเป็นถ้อยคำที่รัฐบัญญัติหลายฉบับให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๑๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และมาตรา ๒๒ แห่งรัฐบัญญัติโทษสถาน (la loi pénitentiaire) ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๙ จึงอาจกล่าวได้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ได้รับการรับรองว่าเป็นหลักสำคัญที่มีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญและมีการรับรองเป็นการทั่วไปโดยฝ่ายตุลาการในเชิงความหมายนั้น ถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มีความหมายอย่างมีอาจแยกจากกันได้กับความ เป็นมนุษย์ หรือมีความหมายในทำนองที่เป็น “สิ่งสำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์ในข้อเท็จจริงของมนุษย์”^๗ ตามทฤษฎีของ Paul Ricoeur ซึ่งถือเป็นนักวิชาการกลุ่มแรกที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในวงการวิชาการฝรั่งเศส^๘ จึงเป็นที่ยอมรับกันในสังคมฝรั่งเศสว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถือเป็นคุณค่าพื้นฐาน (une valeur fondamentale) ของสังคมฝรั่งเศสและจะต้องได้รับการรับรองโดยระบบกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

ประเทศฝรั่งเศสมีมุมมองเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยได้รับอิทธิพลจากกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น เมื่อมีการศึกษาในเรื่องนี้แล้ว ก็จะต้องมีการหยิบยกบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรในระดับระหว่างประเทศขึ้นมาพิจารณาประกอบด้วยเสมอ ซึ่งก็คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (La Déclaration universelle des droits de l’homme) หรือ (le Pacte relatif aux droits civils et politiques) หรือกฎบัตรสิทธิพื้นฐานแห่งสหภาพยุโรป (la Charte des droits fondamentaux de l’Union européenne) โดยบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรทั้งสามฉบับก็มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในทำนองเดียวกัน

^๖ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติม ที่ กรรณิการ์ สนิธิพงษ์, ศาลปกครองกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, วารสารวิชาการศาลปกครอง ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (ก.ค.- ก.ย.) ๒๕๕๖, หน้า ๖๐-๘๓

^๗ « quelque chose est dû à l’être humain du seul fait qu’il est humain »

^๘ ดังที่ปรากฏในบทความ เรื่อง Pour l’être humain, du seul fait qu’il est humain ตีพิมพ์ในหนังสือ Les enjeux des droits de l’homme, Larousse, Paris 1988, p. 236 อ้างโดย M. Timothée PARIS, Intervention de Jean-Marc SAUVE au colloque organisé à l’occasion du 90^{ème} anniversaire de la création du Tribunal administratif de Strasbourg, สืบค้นที่ www.conseil-etat.fr เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๕๗

สำหรับในทางปฏิบัตินั้น พบว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ยังเป็นถ้อยคำที่ศาลทั้งในระดับระหว่างประเทศและศาลภายในของฝรั่งเศสบัญญัติรับรองความสำคัญ ดังที่พบว่าศาลยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (la Cour européenne de droit de l’homme หรือ “ศาลแห่ง Strasbourg” ตามสถานที่ตั้ง)^๙ นำถ้อยคำดังกล่าวมาปรับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยแม้ว่าอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (la Convention européenne des droits de l’homme) ไม่ได้มีเนื้อหาสาระคุ้มครองหลักการดังกล่าวไว้ โดยเน้นย้ำในคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป คดี Christine Goodwin c/ Royaume-Uni ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๒ ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มีคุณค่าสำคัญเทียบเท่าสิทธิเสรีภาพอื่นๆ ที่อนุสัญญาฯ บัญญัติรับรอง หรือกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสวางหลักไว้ในคำวินิจฉัย ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๔ ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักที่มีสถานะเทียบเท่ารัฐธรรมนูญ

สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสถือเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการตามกฎหมายภายในที่มีคำพิพากษายอมรับความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก่อนหน้าองค์กรฝ่ายตุลาการอื่นๆ ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาแห่งรัฐ (ที่ประชุมใหญ่) คดี Milhaud ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๓ ยอมรับหลักพื้นฐานว่าด้วยความเป็นมนุษย์ (le principe fondamentaux de la personne humaine) และพิพากษาในทำนองที่ว่าหลักนี้จะใช้บังคับกับกรณีที่เกี่ยวข้องถึงแก่ความตายด้วย ดังนั้น การดำเนินการใดๆ กับร่างกายของผู้ตาย (ศพ) ย่อมถือเป็นความผิดเช่นเดียวกัน คำพิพากษาศาแห่งรัฐอีกคดีหนึ่งที่ถือเป็นคำพิพากษาหลักที่ถูกหยิบยกมาอ้างอิงเสมอในการศึกษาเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ก็คือ คำพิพากษาศาแห่งรัฐ (ที่ประชุมใหญ่) คดี Commune de Morsang-sur-Orge ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ โดยสภาแห่งรัฐได้วางหลักไว้ในทำนองที่ว่า การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือเป็นการละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (l’ordre public) หรือต่อมาในคำพิพากษาศาลปกครองชั้นอุทธรณ์ แห่ง Douai คดี Garde de seaux ministre de la justice c/ Paul Turner, Yannick Freger et Mohamed Kadourli ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๙ และคำพิพากษาศาลปกครองชั้นต้นแห่ง Rouen คดี Christian Donat ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ โดยสภาแห่งรัฐได้นำข้อความของมาตรา D.189 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

^๙ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามมติของสภายุโรป (le Conseil d’Europe) และเป็นศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยนำอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองเสรีภาพขั้นพื้นฐานมาปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลนี้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามที่อนุสัญญาฯ และพันธะสารที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้ ในเชิงผลบังคับทางกฎหมายของคำพิพากษาของศาลยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ นั้น ระบบกฎหมายภายในของฝรั่งเศสถือว่าคำพิพากษาของศาลยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ ไม่มีผลบังคับโดยตรงต่อประเทศสมาชิกแต่เป็นเพียงการตีความกฎหมายของศาลซึ่งรัฐสมาชิกจะนำไปปรับใช้หรือปฏิบัติตามอย่างน้อยเพียงใดก็ได้ ในทางปฏิบัติพบว่าฝรั่งเศสได้นำแนวทางการตีความกฎหมายของศาลยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ มาเป็นข้อพิจารณาในการปรับปรุงกฎหมายภายในของตนหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

(le code de procédure pénal)^{๑๐} ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของฝ่ายปกครองในการดำเนินบริการสาธารณะด้านทัณฑสถาน (le service public pénitentiaire) ว่าจะต้องดำเนินการโดยเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกควบคุมตั้งนั้น การที่ฝ่ายปกครองไม่ดำเนินการดังกล่าวย่อมถือเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน (la responsabilité de l'Etat) ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลปกครอง สภาการณดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการที่รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปัจจุบันไม่ได้มีบทบัญญัติรับรอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อฝ่ายตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยเคารพหลักดังกล่าวแต่ประการใด

ประเทศไทยมีบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรรับรอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ดังที่ปรากฏในมาตรา ๔ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๘ วรคแรก แห่งรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีเนื้อหาสาระดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นักกฎหมายและนักวิชาการไทยก็ได้มีความพยายามที่จะให้คำจำกัดความ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ในทำนองที่ว่าหมายถึง “คุณค่าของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญซึ่งรัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง รัฐจะปฏิบัติต่อประชาชนเสมือนหนึ่งประชาชนไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ และจะปฏิบัติต่อคนเสมือนคนเป็นสัตว์สิ่งของไม่ได้”^{๑๑} ยิ่งไปกว่านั้นทางวิชาการถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นมูลฐานหนึ่งของหลักสิทธิมนุษยชน^{๑๒} และมีนัยสำคัญ ๒ ประการ คือ คือ ธรรมชาติมนุษย์และศีลธรรม ดังนั้น การพิจารณาว่าการกระทำใดละเมิดต่อ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หรือไม่ นั้น จึงต้องพิจารณา ๓ ประเด็น คือ *ประการแรก* สิ่งนั้นๆ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันหรือไม่ *ประเด็นที่สอง* ความรู้สึกด้านจิตใจของสังคมไทยขณะนั้นสนับสนุนหรือโต้แย้งการกระทำดังกล่าวหรือไม่ *ประการที่สาม* แนวทางที่สังคมอื่นมีประสบการณ์มาก่อนเป็นข้อพิจารณาประกอบ ข้อพิจารณาทั้งสามประการสะท้อนให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความเป็นพลวัต ไม่มีลักษณะตายตัว และขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม ดังนั้น หากการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมีการหยิบยกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นมาเป็นประเด็นในคดีแล้ว ศาลก็ย่อมจะต้องให้เหตุผลรับรองการหยิบยกแนวคิดดังกล่าวให้ชัดเจน โดยบทความนี้จะหยิบยกแนวคำพิพากษาของศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีโดยอ้างประเด็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาพิจารณาอย่างละเอียดในส่วนที่ ๒

นอกเหนือจากบทบัญญัติทั้ง ๓ มาตราเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่าประเทศไทยยังต้องอยู่ภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศในเรื่องดังกล่าวที่ตนลงนามเป็นภาคีซึ่งก็คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ (The universal Declaration of Human

^{๑๐} « A l'égard de toutes les personnes qui lui sont confiées par l'autorité judiciaire, à quelque titre que ce soit, le service public pénitentiaire assure le respect de la dignité inhérente à la personne humaine et prend toutes les mesures destinées à faciliter leur réinsertion sociale » ถอดความสรุปได้ว่า “บริการสาธารณะด้านทัณฑสถานต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล โดยหน่วยงานการยุติธรรมจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองเรื่องนี้แก่ทุกคน”

^{๑๑} มานิตย์ จุมปา, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒

^{๑๒} โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติม ที่ ชลภูมิ เย็นทรง, การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, *วารสารคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ* ปีที่ ๙ เล่มที่ ๒๕ (๒) ม.ค.-เม.ย. ๒๕๕๐

Right 1948) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. ๑๙๖๖ (International Covenant on Civil and Political Right 1966) ดังนั้น การศึกษาเนื้อหาสาระเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงต้องเทียบเคียงกับบทบัญญัติระหว่างประเทศทั้งสองประการด้วย จึงเป็นที่มาของการศึกษา “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ควบคู่ไปกับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับความเสมอภาคของบุคคล สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิของผู้ต้องหา พยานและผู้เสียหายในคดีแพ่งและคดีอาญา สิทธิของเด็ก เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการศึกษา สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในบริการสาธารณสุข สิทธิของคนชรา สิทธิของคนไร้ที่อยู่อาศัย สิทธิของคนพิการหรือทุพพลภาพ สิทธิของผู้บริโภค สิทธิของผู้ใช้แรงงาน สิทธิของชุมชนท้องถิ่น เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการรับรู้และมีส่วนร่วม คำถามต่อไปที่ควรนำมาพิจารณาในการศึกษาเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ก็คือ การคุ้มครองตามหลักการนี้เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด โดยจะศึกษาใน **ส่วนที่ ๒** ของบทความฉบับนี้

ส่วนที่ ๒ แนวปฏิบัติของศาลปกครองฝรั่งเศสและศาลปกครองไทยในการพิจารณาพิพากษาคดีประเด็น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

จากที่กล่าวมาแล้วใน **ส่วนที่ ๑** ว่า ประเทศฝรั่งเศสถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญและได้รับการรับรองเป็นการทั่วไปโดยฝ่ายตุลาการ ดังนั้น ฝ่ายตุลาการจึงย่อมมีภาระหน้าที่สำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยคำนึงถึงหลักการดังกล่าว ซึ่งจะเห็นได้ว่าฝ่ายตุลาการของฝรั่งเศสคือศาลปกครองและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้มีคำพิพากษาและคำวินิจฉัยรับรองความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้รัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจะไม่ได้บัญญัติถ้อยคำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้อย่างชัดแจ้ง แต่ฝ่ายตุลาการของฝรั่งเศสก็ไม่ได้มีปัญหาในการนำถ้อยคำดังกล่าวมาปรับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ประการใด สภาวะการณ์กลับเป็นไปในทำนองที่ว่าฝ่ายตุลาการของฝรั่งเศสมีความพยายามที่จะยืนยันในคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของตนว่าหลักการดังกล่าวมีสถานะเป็นหลักที่มีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญและเป็นหลักที่ต้องได้รับการคุ้มครอง การละเมิดหลักดังกล่าวจึงเป็นความผิดตามกฎหมาย ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๔ หรือเป็นกรณีที่สภาแห่งรัฐฝรั่งเศสพยายามนำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เข้ามาผนวกกับข้อความคิดดั้งเดิมของกฎหมายอันอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาของตน เพื่อที่จะให้ผลของคำพิพากษามีเหตุผลรับฟังได้มากยิ่งขึ้น ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาสนาแห่งรัฐ (ที่ประชุมใหญ่) คดี Commune de Morsang-sur-Orge ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ ดังที่กล่าวมาแล้วใน **ส่วนที่ ๑** ซึ่งสภาแห่งรัฐได้วางหลักไว้ในทำนองที่ว่า การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือเป็นการละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (l'ordre public) คำพิพากษาศาสนาแห่งรัฐในคดีนี้ถือเป็นการละเมิดหลักที่ถูกนำมาหยิบยกเป็นฐานในการพิจารณาเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จนถึงปัจจุบัน

จากฐานข้อมูล Legifrance ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสถิติคดีปกครองของฝรั่งเศส พบว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นมานั้น ศาลปกครองฝรั่งเศสในทุกชั้นศาลได้มีคำพิพากษาที่อ้างถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ถึง ๑๑๐ คดี และพบว่าในระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา มีการกล่าวอ้างถึงเรื่องดังกล่าวเป็นจำนวน ๑๙ และ ๑๗ กรณีตามลำดับ โดยศาลปกครองมีแนวปฏิบัติในการหยิบยกเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาโดยผนวกกับหลักการ

ต่างๆ ที่วางไว้ในรัฐธรรมนูญหรืออารัมภบท ในอนุสัญญาระหว่างประเทศ ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือระเบียบต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจัยภายนอกที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประเทศฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้นก็คือ การที่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพิจารณาพิพากษาว่าประเทศฝรั่งเศสดำเนินการใดๆ ที่ขัดกับหลักการดังกล่าวนั่นเอง

พบว่าศาลปกครองฝรั่งเศสได้พิพากษาคดีเกี่ยวกับการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในรูปแบบที่หลากหลาย นอกเหนือจากที่ปรากฏในคำพิพากษาสภาแห่งรัฐ (ที่ประชุมใหญ่) คดี Commune de Morsang-sur-Orge ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ ซึ่งมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่สวนสนุกแห่งหนึ่งจัดกิจกรรมการโยนคนคนแคระว่าเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว พบว่าข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่ศาลปกครองฝรั่งเศสถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ก็เช่น การเหยียดเชื้อชาติและการต่อต้านชาวยิว^{๑๓} เจื่อนไขในการกักขังผู้จับกุมในรูปแบบที่ไม่ปกติ^{๑๔} การใช้มาตรการทางรักษาพยาบาลที่ไม่เหมาะสมกับผู้ป่วย^{๑๕}

สำหรับประเทศไทย นั้น มีสภาวการณ์กลับกับสภาวการณ์ในประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ ประเทศไทยมีบทบัญญัติของกฎหมายที่มีลำดับสูงสุด ซึ่งก็คือ รัฐธรรมนูญ รับรองและคุ้มครองในเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้อย่างชัดเจน แต่พบว่าศาลรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการที่มีภาระหน้าที่หลักในการหลักที่จะวินิจฉัยว่า กฎหมายใดมีปัญหาเรื่องความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือขัดกับสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้หรือไม่ ก็ไม่ได้มีคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาที่กล่าวถึงพฤติการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในหลายคดีที่ผู้ฟ้องคดีไม่ได้อ้างถึงการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่เป็นการอ้างว่าสิทธิเสรีภาพของตนได้รับความกระทบกระเทือนอย่างไร ซึ่งผลของคำวินิจฉัยก็เป็นไปในเชิงคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเป็นหลักการกลุ่มเดียวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นเอง ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน^{๑๖} คำวินิจฉัยในการคุ้มครองเสรีภาพในการประกอบอาชีพและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตในชุมชน^{๑๗} หรือคำวินิจฉัยในการคุ้มครองความเสมอภาคของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐^{๑๘}

แต่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลปกครองกลับมีลักษณะที่แตกต่างออกไป กล่าวคือพบว่าผู้ฟ้องคดีมักจะหยิบยกข้อเท็จจริงที่ผู้ฟ้องคดีเห็นว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นมาเป็นข้ออ้างว่าเป็นเหตุให้ตนได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ซึ่งศาลปกครองก็มักจะไม่นับฟังข้ออ้างดังกล่าวของผู้ฟ้องคดี ตัวอย่างของคำพิพากษาลักษณะดังกล่าว ก็เช่น การที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่าผู้ถูกฟ้องคดี

^{๑๓} ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาสภาแห่งรัฐ คดี Association « Ici et Maintenant » ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๖

^{๑๔} ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลปกครองชั้นต้นแห่ง Rouen คดี Donat ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๘

^{๑๕} ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลปกครองชั้นอุทธรณ์แห่ง Nancy คดี M.A. ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๑๐

^{๑๖} ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๓๐/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

^{๑๗} ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๑๑/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๙

^{๑๘} ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๒๑/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๖

ได้จัดทำหนังสืออันมีข้อความเป็นที่แจ้ง การกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีมีลักษณะที่เป็นการอาศัยอำนาจหน้าที่ ราชการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกฟ้องคดี^{๑๙} การที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่ามติของผู้ถูกฟ้องคดี ที่ไม่รับคำขอจดทะเบียนและไม่รับคำขอรับใบอนุญาตเป็นทนายความของผู้ฟ้องคดีขัดกับมาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ และมาตรา ๓๐ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^{๒๐} การที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่า คำสั่งย้ายของผู้ถูกฟ้องคดีเป็นคำสั่งย้ายที่กระทำลงไปโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะตำแหน่ง ที่ถูกย้ายนั้นไม่สังกัดหน่วยงานใดในกองการเจ้าหน้าที่ เป็นเพียงตำแหน่งลอยๆ เสมือนเป็นการถูกลงโทษ ในสายตาของวงการข้าราชการ^{๒๑} การที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่าพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. ๒๕๕๔ และพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. ๒๕๕๗ ไม่เป็นธรรม ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และขัดต่อความเสมอภาคและ ความเท่าเทียมกันในกฎหมาย^{๒๒} เหล่านี้เป็นตัวอย่างคำพิพากษาของศาลปกครองที่ไม่ถือว่าการกระทำตาม ข้อเท็จจริงที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างมีลักษณะที่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ตัวอย่างคำพิพากษา ที่หยิบยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ไม่ได้เป็นไปเพื่อประกอบความคิดว่าศาลปกครองมีทัศนคติที่คับแคบ ในการพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ เนื่องจากสาเหตุที่ว่าศาลปกครองเอง ก็ได้มีคำพิพากษารับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นกัน ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลปกครองกลาง ที่ ๑๕๔๐/๒๕๕๔ ซึ่งมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการที่ผู้ฟ้องคดีได้รับการบันทึกในใบรับรองผลการตรวจเลือก ทหารกองเกินฯ (แบบ สด. ๔๓) ใบสำคัญสำหรับคนจำพวกที่ ๔ (แบบ สด. ๕) และใบสำคัญ (แบบ สด. ๙) ว่าเป็น “โรคจิตถาวร” และผู้ถูกฟ้องคดีไม่ดำเนินการแก้ไขข้อความในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการ ตรวจเลือกทหาร เป็นการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบ เป็นการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และเป็นการ ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งศาลปกครองกลางได้มีคำพิพากษาว่าการกระทำของผู้ถูกฟ้องคดีละเมิด ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้าง หรือกรณีตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ.๒๓๑/๒๕๕๐ ซึ่งมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการที่ผู้ถูกฟ้องคดีนำแผ่นป้ายโฆษณาสินค้าและบริการปิดที่ กระจกหน้าต่างของขบวนรถไฟ ส่งผลให้ผู้ฟ้องคดีในฐานะผู้โดยสารเกิดอาการบดบังทิวทัศน์ ไม่อาจมองผ่าน กระจกออกไปเพื่อพักสายตาได้ เพราะพรมัว เกิดอาการคลื่นไส้ ได้รับการทรมานกายใจเนื่องจาก เดินทางหลายชั่วโมง ซึ่งแม้ว่าคำฟ้องในคดีนี้จะไม่ได้มีการหยิบยกถ้อยคำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มาเป็นข้ออ้างในการฟ้องคดีแต่ประการใด แต่คำพิพากษาในคดีนี้ก็ได้นำ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มาเป็นถ้อยคำในการให้เหตุผลในคำพิพากษา ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาว่า “...และต้องถือว่าผู้ให้บริการ

^{๑๙} คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๐/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ระหว่าง นายอานนท์ เทียงตรง ผู้ฟ้องคดี และนายสรณัฐ เพิ่มพูน อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ผู้ถูกฟ้องคดี

^{๒๐} คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ อ. ๑๒๙/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๔ ระหว่าง นายสุวัชร หรือเรวัต โพธิ์ศรีศรี ผู้ฟ้องคดี และคณะกรรมการสภาทนายความ ผู้ถูกฟ้องคดี

^{๒๑} คำสั่งศาลปกครองสูงสุด ที่ ๒๘๐/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๖ ระหว่าง นางทิพาพันธ์ ศรีวัฒนศิริกุล ผู้ฟ้องคดี และอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑, สภามหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒

^{๒๒} คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ที่ พ.๗/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ระหว่าง นายสุรพล ปริญาศาสตร์ ผู้ฟ้องคดี และนายกรัฐมนตรี ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๑, คณะรัฐมนตรี ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๒, รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ยุติธรรม ผู้ถูกฟ้องคดีที่ ๓

รณโดยสารสาธารณะที่ไม่มีหน้าต่างปฏิบัติต่อผู้โดยสารเยี่ยงวัตถุ ซึ่งเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้โดยสาร...”^{๒๓} ศาลปกครองสูงสุดจึงมีคำพิพากษาให้ผู้ถูกฟ้องคดีดำเนินการชดเชยค่าเสียหายนอกเหนือจากบริเวณกระจกหน้าต่างตุ้รถโดยสารและทำความสะอาดหน้าต่างตุ้รถโดยสารรถไฟทุกคัน (พิพากษายืนตามศาลปกครองชั้นต้น)

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลปกครองทั้งหมดที่หยิบยกมานี้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงการตีความ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลปกครอง และแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นพลวัตรของหลักการดังกล่าวในบริบทของสังคมไทย

บทสรุป

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งยังเป็นหลักที่ได้รับการรับรองว่ามีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญได้ปรากฏเป็นเนื้อหาสาระของกฎหมายลำดับสูงสุดของหลายประเทศ ดังเช่นในประเทศเยอรมนี ประเทศแอฟริกาใต้ หรือประเทศไทย แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่ารัฐธรรมนูญของประเทศอื่นที่ไม่มีบทบัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวแล้วจะส่งผลให้ประเทศนั้นเพิกเฉยต่อการคุ้มครองประชาชนของตนตามหลักการดังกล่าว ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาของฝ่ายตุลาการของประเทศฝรั่งเศสตั้งที่กล่าวมาแล้วใน *ส่วนที่ ๑* ของบทความฉบับนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพต่างๆ เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. ๒๔๗๒ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่มีการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ จึงทำให้มีการรับเอาหลักสิทธิมนุษยชนหรือหลักการสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนมาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ และมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญหลายฉบับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ก็พบว่ารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีที่มาและสาระสำคัญของหลักการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของบ้านเมืองขณะจัดทำรัฐธรรมนูญ ทำให้ที่มาของรัฐธรรมนูญและความเข้มข้นของขอบเขตสิทธิและเสรีภาพไม่เท่ากัน รัฐธรรมนูญบางฉบับก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ แต่กลับมุ่งเน้นไปที่การกำหนดกรอบการใช้อำนาจของรัฐ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งแตกต่างกับสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ ที่กล่าวกันว่าการบัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพมากที่สุดฉบับหนึ่ง สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งก็คือฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น ก็มีบทบัญญัติที่กล่าวถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ถึง ๓ มาตรา จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรของประเทศไทยมีความสมบูรณ์และเอื้อต่อการคุ้มครอง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวก็สะท้อนต่อมาถึงแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่แม้จะไม่มีการใช้ถ้อยคำในคำวินิจฉัยที่พาดพิงถึง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยตรงก็ตาม แต่ก็พบว่าศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยคดีในลักษณะดังกล่าวโดยอ้างอิงกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ในส่วนของศาลปกครองนั้นพบว่าศาลปกครองมีการตีความ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” แตกต่างกันตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้องคดีแต่ละราย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวของศาลปกครองสะท้อนให้เห็นว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มีความเป็นพลวัตร ไม่มีลักษณะตายตัว และขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม สอดคล้องกับหลักการทางวิชาการที่วงการวิชาการไทยยึดถือมาแต่แรกเริ่มนั่นเอง

^{๒๓} คัดมาจากหน้า ๑๖ ของคำพิพากษาคดีดังกล่าว

ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบอีกว่าประชาชนชาวไทยก็มีความตื่นตัวในเรื่องการคุ้มครองตามหลักการดังกล่าวมากขึ้น ดังที่ปรากฏในการเขียนบรรยายฟ้องคดีปกครองดังที่ยกตัวอย่างไปแล้วใน *ส่วนที่ ๒* ของบทความนี้ การเขียนบรรยายฟ้องในลักษณะนี้ก็ย่อมส่งผลต่อเนื่องไปถึงภาระหน้าที่ของศาลปกครองในการพิจารณาว่าข้ออ้างของผู้ฟ้องคดีเป็นข้ออ้างที่รับฟังได้หรือไม่ ซึ่งการพิจารณาข้ออ้างดังกล่าวก็ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องเทียบเคียงกับการศึกษากฎหมายต่างประเทศ สภาพการณ์ดังกล่าวจึงย่อมส่งผลให้ต้องมีการศึกษาค้นคว้าแนวความคิดเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในบริบทของต่างประเทศมาปรับใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ การดำเนินการตามขั้นตอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงย่อมเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แนวความคิดเรื่อง “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ที่นำมาปรับใช้ในประเทศไทยมีความทันสมัยเทียบเคียงกับต่างประเทศและส่งผลให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามหลักนี้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด
